

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ПОЛІТИКИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В СВІТЛІ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

21 вересня 2011 року у Тернопільському національному економічному університеті відбулося засідання “круглого столу”, організоване кафедрою економічної теорії та підтримане ректоратом. Метою його проведення було обговорення актуальних проблем сучасної макроекономічної теорії, які потребують пильної уваги науковців та ґрунтовного аналізу, а також вимагають вироблення спільних позицій та нових нетрадиційних наукових підходів і практичних рішень. Дослідження проблем сучасної макроекономічної теорії та політики економічного зростання перебувають у полі зору науковців кафедри економічної теорії ТНЕУ упродовж багатьох років і набувають особливої актуальності саме зараз – у період глобальної фінансової нестабільності.

З науковими повідомленнями та у дискусіях на засіданні “круглого столу” виступили: **А. І. Крисоватий**, д. е. н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи ТНЕУ, **В. В. Козюк**, д. е. н., професор, завідувач кафедри економічної теорії, **Є. В. Савельєв**, д. е. н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки, **Р. М. Березюк**, **Т. І. Вергелес**, **К. З. Возьний**, **О. І. Заплекта**, **В. М. Ковальчук**, **О. Я. Лотиш**, **А. К. Пода**, **М. В. Чирак**, **О. П. Шиманська**, доценти кафедри економічної теорії, **І. М. Карп**, **В. І. Пиц**, **П. М. Сем'янчук**, кандидати економічних наук, **Г. Ф. Хартоняк**, викладач кафедри економічної теорії та аспіранти – **Н. І. Атамась**, **І. М. Чирак**.

Відкриваючи засідання “круглого столу”, професор **А. І. Крисоватий** наголосив на тому, що без науки немає майбутнього, привітав його учасників, які зібралися задля обговорення проблем макроекономічної теорії та політики економічного зростання у світлі глобальної фінансової нестабільності. Він зазначив, що за сучасних умов перебігу економічних процесів ліберальна теорія опиняється в центрі дискусій про оптимальне поєднання ринкових процесів із державним втручанням. З огляду на те, що в умовах фінансової нестабільності зростає інтерес до заміщення лібералізму державним втручанням, вчені-економісти здійснюють пошук теорій, які могли б адекватно обґрунтувати сучасні соціально-економічні процеси.

Керівник “круглого столу” **В. В. Козюк** у своїй ґрунтовній доповіді окреслив проблеми макроекономічної теорії, які потребують посиленої уваги науковців у період поглиблення рівня відкритості національних економік та формування макротеорії глобальних фінансових дисбалансів.

Сучасна макроекономіка оперує високим рівнем абстрагування, за яким приховується суттєве відставання теорії від практики. Зміст підручників з макроекономіки не відображає практичних напрацювань макроекономічної теорії, відповідно остання зіштовхується з цілою низкою макроекономічних парадоксів. Багато прорахунків є й у самій теорії. З огляду на це макроекономічна наука повинна оперувати такими по-

няттями, які враховували б нестабільність ринків у сучасному глобалізованому світі. А це, у свою чергу, вимагає побудови нової парадигми макроекономічної теорії, яка адекватно відображала б динаміку перебігу світових соціально-економічних процесів.

Багато речей, які були відомі до Дж. М. Кейнса, потребують суттєвої реабілітації і мають бути трансплантовані у сучасний категоріальний апарат. На сьогодні важко звести розуміння макроекономічних процесів до однієї парадигми. Заслужують на увагу “широкі” підходи у макроекономічній науці, однак вони не можуть знайти миттєвого відображення в сучасних підручниках. Ключові тенденції глобального соціально-економічного розвитку обговорюються та дискутуються у світових наукових центрах, зокрема у МВФ, на Світовому фінансовому форумі, в рамках G-20, ОЕСР, у провідних центральних банках. Це засвідчує те, що макроекономіка перебуває на серйозному зламі, одним із проявів якого є поєднання традиційної економіки з економікою фінансового сектору.

Продовжуючи доповідь, проф. **В. В. Козюк** здійснив огляд макроекономічної ситуації в світі за 1993–2010 рр., наголосивши на тому, що у 2010 р. відбулося суттєве зростання ВВП у країнах з ринками, що виникають (за винятком 2009, кризового року), а 2011 р. демонструє короткостроковий ефект “кейнсіанських” заходів у рамках глобальної економіки. Глобальні інфляційні процеси переносяться на ринок первинних ресурсів, а країни-експортери цих ресурсів переключаються на експорт капіталу. Ринок первинних ресурсів дедалі більше обумовлений глобальною ліквідністю. Джерелом нової хвилі глобальних спекуляцій стає золото, яке опиняється в центрі розкручування “спекулятивної бульбашки” на ринку первинних ресурсів. У 2011 р. відстежується чітка тенденція до стагфляції, гло-

бальна економіка схиляється до відвертої недовіри заходам стимулювання сукупного попиту. Відповідно українська економіка опиняється в стані потужного впливу та сприйняття глобальних “сигналів”, а це, у свою чергу, вимагає від науковців розробки практичних рекомендацій, які допомогли б виокремити пріоритетні напрямки розвитку економіки України у період глобальної фінансової нестабільності.

Доповідач здійснив аналіз ключових індикаторів глобального фінансового сектору: фондових індексів, вартості нерухомості, відношення обсягу кредиту до ВВП, спредів дохідності облігацій та кредитно-дефолтних свопів. Зокрема, аналізуючи дані таблиці, **В. В. Козюк** зазначив, що фондові індекси майже повністю відновились до докризового рівня, вартість нерухомості асиметрично наблизилась до 2/3 цього рівня; стосовно обсягу кредиту до ВВП, то цей показник не відновився (окрім Китаю); показник, який характеризує спред дохідності облігацій не повернувся на докризовий рівень, а спред дохідності кредитно-дефолтних свопів погіршився.

Фундаментальною особливістю сучасної макроекономіки, на думку професора **В. В. Козюка**, є рух від економіки обміну до економіки активів-зобов’язань. Можна виробляти якісні товари, однак доки ринки не оцінять рейтингу цінних паперів їх виробника, фірма не може розраховувати на успіх. Окрім цього у сучасній глобальній економіці створюється складна конфігурація глобально-центричних та національно-центричних факторів впливу на економічні процеси. Щойно активи і зобов’язання домінують у сільових моделях фінансових ринків, сучасна економіка стає більш поведінковою, аніж фундаментально обумовленою, тобто відбувається суб’єктивізація оцінок рівноважних процесів та поведінковий характер макрофінансових змінних.

У ході доповіді **В. В. Козюк** обґрунтував “слабкі місця” традиційної макроекономічної теорії, зауваживши, що складність моделей, якими вона оперує, не застерігає від спрощеного сприйняття реальності. У дослідженнях науковців не враховується роль фактора фінансового сектору, його структури та інституціональні особливості. Спостерігається неврахування глобальних зв’язків та не аналізується відкрита економіка як така, що “не існує за межами” глобалізації. “Практичні” макромоделі обмежуються дилемою інфляція-ВВП (безробіття). Не враховується зростаюче значення суб’єктивної раціональності в ухваленні рішень та відбувається домінування рівноважного підходу над евристичним аналізом стану секторів.

Серед питань, які потребують посиленої уваги, доповідач виокремив традиційну проблему ролі очікувань та їх структури. У зв’язку з тим, що економічний агент свідомо приховує значну частку інформації про себе, необхідним є включення стереотипу раціональної поведінки в теорію очікувань. Потребує суттєвого перегляду, з точки зору доповідача, і те, наскільки інтерпретація ринків впливає на фактор платоспроможності країни. Має відбутися перегляд базової функції споживання в бік поєднання ризик-підходу та елементів добробуту. Зауважено, що необхідно здійснити ревізію макроекономічної теорії відкритої економіки та сформувати макроекономічну теорію глобальних фінансових дисбалансів. На думку **В. В. Козюка**, модель Манделла–Флемінга спрацьовує, однак кількість випадків її підтвердження на практиці скорочується. Зокрема, неможливо пояснити процеси припливу капіталу в ті чи інші країни, тобто вона не дає відповіді на питання сучасності. Окрім цього нового трактування вимагають макроекономічна модель монетарної політики та роль фінансового сектору в макромоделях.

На завершення професор **В. В. Козюк** зауважив, що його доповідь не є констатацією довершеного дослідження і запросив усіх присутніх до дискусії та обговорення актуальних проблем.

Виступ керівника “круглого столу” продовжив д. е. н., професор **Є. В. Савельєв**, який зауважив, що проведення дискусійних зустрічей з широкою постановкою різного кола питань є добрим починанням. Це дає можливість поглибити розгляд тих чи інших проблем сучасного глобалізованого світу. На його думку, макроекономічна теорія сьогодні сфокусована на регуляторній політиці держави, а не на об’єктивних макроекономічних тенденціях та закономірностях. Оскільки немає жодної країни, яка розвивалася б в ізоляції від зовнішнього світу, то макроекономічну теорію насамперед повинні цікавити проблеми єдиної світової економіки, світових організацій та наддержавного управління. До дискусії долучився **Р. М. Березюк** – доцент кафедри економічної теорії, який не зовсім поділив міркування професора Є. В. Савельєва, висловившись, що криза 2008–2009 рр. позначилась посиленням егоїзму в міждержавних стосунках. У відповідь попередній доповідач зауважив, що егоїзм розвинених держав та егоїзм держав з ринками, що формуються, є двоякою тенденцією і яка з них домінуватиме – покаже час.

У ході засідання “круглого столу” виникла дискусія стосовно функціонування глобальних регуляторних інституцій. Оскільки існують “багаті” та “бідні” країни, природно, що їхні інтереси не збігаються, а це, відповідно, потребує наднаціональних регуляторних механізмів. Однак сьогодні простежується інерція у функціонуванні міжнародних інститутів. Зокрема, як зауважив професор **В. В. Козюк**, послаблюється роль МВФ, яка практично звелась до двох позицій: кредитування країн і здійснення

макроекономічного нагляду. Відбувається сепарація різних куточків регіональних угруповань, низка країн виступає за відмову від традиційних світових валют. І, як зауважив професор **Є. В. Савельєв**, існують теоретичні напрацювання різних моделей стосовно єдиної світової валюти. Окрім цього, на його думку, існування дисбалансів у глобальному просторі вимагає вирішення однієї з головних проблем світової економіки – проблеми глобального управління. Загалом мова йде про новий “світовий порядок” – світ без кордонів. А тому за умов “відкритої економіки” будь-яка “автаркія” стає неможливою. Відокремлення центрів управління від виробничих одиниць у світовому масштабі призводить до дедалі більшого поглиблення глобалізаційних процесів і до необхідності трансформування політичних систем. Разом з тим, нерівномірність розподілу ресурсів у світі призводить до монопольного володіння ними низкою країн. Це зумовлює необхідність застосування антимонопольного законодавства на наднаціональному рівні. Лише справедливий розподіл усіх видів ресурсів між країнами забезпечить стабільність на глобальному рівні. Професор **В. В. Козюк** з цього приводу наголосив, що окрім розбіжності інтересів між країнами існує і взаємодія, і, якщо у стосунки вступають країни з асиметричними моделями стратегічних цілей, то, безумовно, виникає необхідність у глобальному регулюванні.

До дискусії долучився доцент **М. В. Чирак**, наголосивши, що на часі є впровадження нової навчальної дисципліни “Економічна теорія глобальної економіки”.

Однією з актуальних проблем світової економіки, на думку д. е. н., проф. **В. В. Козюка**, є приплив робочої сили з “бідних” країн, що призвело до зниження глобального рівня реальної заробітної плати. Українські кордони є відносно закритими порівняно з

ЄС, який вже цілком глобалізований. Якби був полегшений перелив робочої сили з Китаю в Україну, то половина працівників в аграрному секторі економіки були б іноземцями. У зв’язку зі світовою демографічною кризою в економічній науці формується новий напрямок – “макроекономіка старіння”.

Дискусія продовжилася обґрунтуванням точок зору на дієвість двофакторної моделі Роберта Солоу з незмінними запасами праці і капіталу та на проблеми взаємозамінності між факторами виробництва та – забезпеченості за чинником праці. Сучасне економічне зростання з домінуванням чинника капіталу “підтягує” ринок низькооплачуваної праці. Воно не потребує значних інвестицій у людський капітал. І якщо розвинені країни мають запас міцності, то інші – зіштовхуються з ризиками та труднощами такого інвестування. Останні залежатимуть від імпорту високотехнологічної продукції. Безумовно, легше прилучатися до глобальних мереж, аніж винаходити щось самотужки.

Доцент **М. В. Чирак** загострив увагу на проблемі впливу психологічного чинника на економічні процеси. Продовжив дискусію професор **В. В. Козюк**, наголосивши на проблемі транспарентності (прозорості бізнесу), яка у сучасній економіці є провідним елементом стратегії компанії у її зв’язках із зацікавленими сторонами. Транспарентність є тим середовищем, в якому усім зацікавленим сторонам надається необхідна інформація у відкритій, повній, своєчасній і зрозумілій формі для прийняття раціональних рішень. Однак в світлі вітчизняних реалій економічні агенти не завжди адекватно сприймають достовірну інформацію, діють всупереч економічній логіці і приймають протилежні рішення. Зокрема, якщо в ЗМІ з’являється інформація про те, що курс однієї з іноземних валют буде стабільним, то суб’єкти економіки починають скуповувати

її. Простежується полярність зв'язку між економічними рішеннями й очікуваннями ринкових агентів.

Доцент **Л. А. Родіонова** зазначила, що проблемою сучасної практики прийняття рішень є те, що на рівні урядових структур не прислухаються до теоретичних напрацювань економічної науки, тобто простежується значний розрив між теорією і практикою, що є гальмівним чинником економічного зростання.

Оскільки кожна країна у глобалізованому світі має свої пріоритетні напрямки розвитку, то й Україна повинна знайти свою нішу, якою, на думку учасників "круглого столу", могла б стати аграрна сфера економіки з орієнтацією на створення екологічно чистої продукції.

Таким чином, учасники "круглого столу", обговоривши проблеми сучасної макроекономічної теорії, дійшли висновку, що у період глобальної фінансової нестабільності складно створити чітку концепцію майбутнього розвитку, однак необхідно поєднати зусилля науковців і практиків для створення нової парадигми економічної науки, яка адекватно відображала б швидкоплинні процеси сучасного глобалізованого світу.

В. В. Козюк, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії ТНЕУ.

О. І. Заклекта, О. П. Шиманська, кандидати економічних наук, доценти кафедри економічної теорії ТНЕУ.